

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

II. ÚS 35/01-31

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí senátu 20. septembra 2001 prerokoval podnet J. H., rod. F., bytom N., zastúpenej advokátkou JUDr. H. K., K., vo veci porušenia jej základného práva upraveného v čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky postupom Okresného súdu v Poprade vo veci sp. zn. Nc 1302/95 a takto

r o z h o d o l :

Základné právo J. H. na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov upravené v čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky postupom Okresného súdu v Poprade vo veci sp. zn. Nc 1302/95 p o r u š e n é b o l o .

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bolo 20. decembra 2000 doručené podanie J. H., bytom N. (ďalej len „navrhovateľka“), ktorým sa domáha zverenia svojej dcéry N., nar. 14. augusta 1992, do svojej výchovy. Dcéra N. sa podľa vyjadrenia navrhovateľky od r. 1995 nachádza v predpestúnskej starostlivosti na základe

rozhodnutia Obvodného úradu v Poprade z 8. augusta 1995 (Soc. 6889/95-Om 1734/92) potvrdeného rozhodnutím Okresného úradu v Poprade z 25. septembra 1995 (Soc. 3144/95). Okresný súd v Poprade v konaní vedenom pod sp. zn. Nc 1302/95 doposiaľ o výchove maloletej právoplatne nerozhodol, nerešpektuje podľa navrhovateľky, rovnako ako aj Okresný úrad v Poprade, jej záujem (navrhovateľky) mať svoje dieťa vo vlastnej starostlivosti spolu s jej ďalšími piatimi súrodencami, o ktoré sa v súčasnosti stará.

Keďže podanie navrhovateľky nespĺňalo zákonom predpísané náležitosti, ústavný súd ju vyzval, aby podanie doplnila v súlade s § 20 ods. 1 a 2 a § 50 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“), na čo jej určil 30-dňovú lehotu od doručenia výzvy.

Navrhovateľka v určenej lehote podanie doplnila a následne na základe ďalšej výzvy ústavného súdu predložila plnomocenstvo pre advokátku JUDr. H. K., K., na jej zastupovanie v konaní pred ústavným súdom.

Navrhovateľka označila doplnené podanie ako podnet na začatie konania pred ústavným súdom a domáha sa ním, aby ústavný súd prijal podnet na ďalšie konanie a aby potom vo veci samej vyniesol rozhodnutie, ktoré označila ako uznesenie:

„Postup v konaní Okresného súdu v Poprade č. k. Nc 1302/95 vo veci navrhovateľa J. H. je porušením ústavného práva rodičov vo veci starostlivosti a výchovy o ich deti, ako aj práva dieťaťa na rodičovskú výchovu v zmysle čl. 41 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky a práva na súdnu ochranu a na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov v zmysle čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.“

Ústavný súd po predbežnom prerokovaní veci prijal podnet navrhovateľky v časti namietajúcej porušenie základného práva upraveného v čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) postupom Okresného súdu v Poprade vo veci vedenej pod sp. zn. Nc 1302/95 uznesením č. k. II. ÚS 35/01-17 zo 17. mája 2001 na ďalšie konanie.

Po prijatí podnetu ústavný súd vyzval účastníkov konania pred ústavným súdom – navrhovateľku aj Okresný súd v Poprade, aby sa vyjadrili, či trvajú na tom, aby sa vo veci konalo ústne pojednávanie. Z vyjadrenia účastníkov konania vyplynulo, že ani jeden z nich netrvá na ústnom pojednávaní.

Ústavný súd si vyžiadal vyjadrenie Okresného súdu v Poprade k podnetu navrhovateľky, spisovú dokumentáciu vedenú pod sp. zn. Nc 1302/95 na tomto súde, ako aj Om spis maloletej N. Š. vedený na Okresnom úrade v Poprade pod č. Om 1477/96.

Z vyjadrenia Okresného súdu v Poprade a z predloženej spisovej dokumentácie vyplynulo nasledovné:

Maloletá N. Š., nar. 14. augusta 1992, t. č. v „predpestúnskej“ starostlivosti manželov P. a H. S., G., na základe rozhodnutia č. Soc. 6889/95-Om 1734/92 Obvodného úradu v Poprade z 8. augusta 1995 potvrdeného rozhodnutím Okresného úradu v Poprade č. Soc. 3144/95 z 25. septembra 1995 podľa § 15 zákona č. 50/1973 Zb. o pestúnskej starostlivosti platného a účinného v čase rozhodovania správnych orgánov, podľa ktorého (odsek 4 cit. ustanovenia) dieťa mohlo byť pred rozhodnutím súdu o jeho zverení do pestúnskej starostlivosti dočasne zverené do starostlivosti občana, ktorý sa má stať pestúnom, ak tento občan spĺňa zákonom ustanovené podmienky, a to na základe rozhodnutia príslušného orgánu, ktorým bol v čase rozhodovania Obvodný úrad v Poprade a druhostupňovým orgánom bol Okresný úrad v Poprade.

Zo spisovej dokumentácie vyplýva, že manželia S. prevzali dieťa do svojej starostlivosti z Detského domova v Prešove 13. apríla 1995 a návrh na začatie konania o zverenie dieťaťa do pestúnskej starostlivosti bol podaný na Okresnom súde v Poprade 16. mája 1995, t. j. ešte pred rozhodnutím Obvodného úradu v Poprade, a toto konanie sa na tomto súde vedie od tohto dátumu pod sp. zn. Nc 1302/95 do dnešného dňa bez vydania rozhodnutia vo veci samej.

Počas viac ako šest'ročného trvania účinnosti v zásade predbežného opatrenia orgánu štátnej správy došlo k viacerým podstatným zmenám tak v rodinných pomeroch navrhovateľky, matky maloletej N. Š., ako aj manželov S. Navrhovateľka sa vydala za občana Spolkovej republiky Nemecko a z tohto manželstva pochádza jej ďalšie dieťa; t. č. má v starostlivosti s výnimkou mal. N. všetky svoje deti. V rodine S. pribudli manželom k maloletej N. Š. ich vlastné dve deti.

Počas tohto šest'ročného obdobia sa tak navrhovateľka – matka maloletej N., ako aj stará matka maloletej N. snažili získať maloletú N. do svojej starostlivosti (27. septembra 1995 podala stará matka žiadosť o zverenie maloletej N. do svojej pestúnskej starostlivosti a 25. januára 1999 matka žiadala o úpravu styku s maloletou N.). Na druhej strane manželvia S. dokonca uvažovali o osvojení maloletej N. a majú záujem naďalej sa o ňu starať.

Okresný súd v Poprade vo veci podľa vyjadrenia predsedu senátu na základe výzvy ústavného súdu „s prihliadnutím k zaťažnosti jednotlivých senátov, počtu vybavovaných vecí zákonným sudcom plynulo smeruje k odstráneniu právnej neistoty účastníkov konania, teda k rozhodnutiu vo veci samej“.

Podľa vyjadrenia predsedu Okresného súdu v Poprade „primeranosť dĺžky konania sa posudzuje vždy s prihliadnutím na okolnosti konkrétnej veci. Okresný súd zastáva názor, že dĺžka konania aj s prihliadnutím na skutočnosti, že matka maloletého dieťaťa sa trvalo zdržiava v zahraničí (SRN), zodpovedá konkrétnym podmienkam prípadu. Prerokované vec je skutkovo zložitá, náročná na dokazovanie a uvedená záležitosť ovplyvňuje celkovú dĺžku konania. V predmetnom konaní sa navrhovatelia domáhajú zverenia mal. N. Š. do ich spoločnej pestúnskej starostlivosti. V priebehu konania matka maloletej podala žiadosť o úpravu styku s maloletou. Stará matka A. F. podala žiadosť o zverenie mal. N. do jej pestúnskej starostlivosti. Vo veci bolo potrebné prešetriť rodinné prostredie matky dieťaťa v zahraničí, nariadiť znalecký posudok, posudzovať veľký počet dôkazov, overovať pravdivosť výpovedí účastníkov konania.“ Z tohto dôvodu predseda Okresného súdu v Poprade považuje konanie súdu za plynulé, zodpovedajúce zaťažnosti senátov a počtu vybavovaných vecí zákonným sudcom.

II.

V časti podnetu, ktorý bol prijatý na ďalšie konanie pred ústavným súdom, sa navrhovateľka domáha vyslovenia porušenia svojho základného práva upraveného v čl. 48 ods. 2 ústavy, podľa ktorého každý má právo na to, aby sa jeho vec prerokovala bez zbytočných prietáhov.

Ústavný súd už pri svojej rozhodovacej činnosti vyslovil, že účelom práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov je odstránenie stavu právnej neistoty, v ktorej sa nachádza osoba domáhajúca sa rozhodnutia všeobecného súdu. Iba prerokovaním veci na súde sa právna neistota osoby neodstráni a nemôže odstrániť. Až právoplatným rozhodnutím, bez ohľadu na to, či vyznie v prospech alebo v neprospech účastníka, sa vytvára právna istota. Preto na splnenie ústavného práva zaručeného v čl. 48 ods. 2 ústavy nestačí, aby všeobecný súd iba o veci konal a nerozhodol ju s účinkami právoplatnosti a prípadne aj vykonateľnosti svojho meritórneho rozhodnutia. Základné právo na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov sa splní, ako to konštantne judikuje ústavný súd, až právoplatným rozhodnutím štátneho orgánu, na ktorom sa osoba domáha odstránenia právnej neistoty ohľadne svojich práv (II. ÚS 26/95, I. ÚS 10/98, I. ÚS 89/99 a ďalšie). Pritom konanie bez zbytočných prietáhov spravidla nemožno vyjadriť numericky, pokiaľ nie je ústavou alebo zákonmi ustanovená lehota na rozhodnutie.

Rýchlosť konania, resp. prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov sa v každom konkrétnom prípade posudzuje individuálne, a to podľa troch základných kritérií: zložitosti prerokovanej veci z hľadiska právneho a skutkového, súčinnosti (správania sa) účastníka konania a postupu súdu (I. ÚS 70/08, II. ÚS 74/97).

1. Z hľadiska prvého kritéria rozhodovanie o výchove dieťaťa nie je právne zložitou vecou, avšak často je zložitou vecou z hľadiska skutkového, a to najmä v prípadoch, keď o výchovu dieťaťa má záujem viac osôb, čím sa záujem na riadnu výchovu dieťaťa na jednej strane a požiadavky osôb prejavujúcich záujem o výchovu dieťaťa a rodičovské práva dostávajú do konfliktnej situácie, resp. optimálne rozhodnutie v záujme dieťaťa

nemožno jednoznačne definovať (určiť). Napriek tomu, že rozhodnutie medzi zverením mal. N. Š. späť do výchovy matky (navrhovateľky) alebo do pestúnskej starostlivosti budúcich pestúnov skutkovo nie je jednoduché, nie je takou vecou, ktorá odôvodňuje ponechať predbežné opatrenie orgánu štátnej správy v platnosti šesť rokov. To nakoniec nepredpokladá ani dnes účinný nový zákon o pestúnskej starostlivosti (zákon č. 265/1998 Z. z. o pestúnskej starostlivosti a o príspevkoch pestúnskej starostlivosti), nakoľko v § 4 ustanovuje pravidlá „dočasného“ zverenia dieťaťa do starostlivosti budúceho pestúna (predtým § 15 ods. 4 zákona č. 50/1973 Zb. o pestúnskej starostlivosti) .

Vo vývoji dieťaťa obdobie šiestich rokov (od 3 do 9 rokov veku dieťaťa) nemožno považovať z hľadiska budovania jeho citových väzieb k osobám, v ktorých výchove a starostlivosti sa nachádza, za obdobie dočasné. Z tohto hľadiska nadobúda význam pre hodnotenie zbytočných prieťahov v konaní, okrem už troch uvedených kritérií, aj samotný predmet konania. Pri rozhodovacej činnosti ústavného súdu (I. ÚS 70/98) bolo už poukázané na judikatúru štrasburských orgánov, ktorá zaradila aj vzájomné vzťahy medzi rodičmi a deťmi medzi taký predmet konania, ktorému majú „príslušné súdne orgány venovať mimoriadnu pozornosť, nakoľko akékoľvek procesné omeškanie v takejto veci môže mať za následok de facto rozhodnutie o otázke predloženej súdu (rozsudok súdu z 8. júla 1987, H. v. United Kingdom, para. 85)“. Podľa názoru ústavného súdu neexistuje ani právny, ani faktický dôvod pre nerešpektovanie (neakceptovanie) tejto požiadavky. Pritom pod mimoriadnou starostlivosťou nemožno rozumieť len kvantitatívny aspekt aktivity súdu, ale aj jej kvalitatívnu stránku, a to s ohľadom na predmet sporu a dôsledky rozhodnutia súdu na ďalšie, často nie iba právne vzťahy účastníkov konania.

2. Z hľadiska správania navrhovateľky ako skutočnosti, ktorá mohla mať vplyv na dĺžku (trvanie) konania, ústavný súd na základe predloženého spisu a prehľadu nariadených pojednávaní a účasti navrhovateľky na nich dospel k záveru, že z nariadených 14 pojednávaní boli len 4 pojednávania, na ktorých sa nezúčastnila buď navrhovateľka, alebo jej právny zástupca (a to v r. 1995 a v r. 1996), pričom pojednávanie bolo odročené raz vyslovene len z dôvodu neprítomnosti matky a raz z dôvodu potreby vypočutia matky (jej právny zástupca na pojednávaní prítomný bol). Napriek niekoľkým „absenciám“ navrhovateľky na nariadených pojednávaniach nemožno jej správanie hodnotiť ako také,

ktoré by rozhodujúcim spôsobom ovplyvnilo šesťročné trvanie konania o výchovných pomeroch jej maloletej dcéry N. Š..

3. Postup súdu je tretím hodnotiacim kritériom pri posudzovaní zbytočných prietáhov v konaní. Svoju aktivitu dokumentuje Okresný súd v Poprade vo svojom vyjadrení počtom nariadených pojednávaní vo veci (v r. 1995 – 3, v r. 1996 – 6, v r. 1997 – 1, v r. 1998 – 3, v r. 1999 – 1, v r. 2000 – 0, v r. 2001 – 0, s tým, že zo zápisníc týchto pojednávaní vyplýva, že časť z nich sa po začatí pojednávania hneď odročila z dôvodu absencie účastníkov - v piatich prípadoch aj z dôvodu neúčasti manželov S.) a zbieraním podkladov pre rozhodnutie súdu (pozri chronológiu spisu). Z predloženej spisovej dokumentácie vyplýva, že Okresný súd v Poprade priebežne zhromažďoval podklady pre svoje rozhodnutie, aj keď zo spisovej dokumentácie možno zistiť, že napr. sformulovanie požiadavky o prešetrenie rodinných, výchovných a sociálnych pomerov navrhovateľky akceptovateľnej nemeckými orgánmi trvalo Okresnému súdu v Poprade a Centru pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže 9 mesiacov, pričom poskytnutie informácií na základe týchto podkladov z nemeckej strany trvalo 2 mesiace, zabezpečenie prekladu 3 mesiace, ustanovenie tlmočníka na preloženie uvedenej správy 2 mesiace od jej doručenia.

V súvislosti so získaním podkladov pre rozhodnutie Okresný súd v Poprade 17. januára 1997 odročil pojednávanie na neurčito za účelom vypracovania znaleckého posudku z oblasti psychológie, vypracovanie ktorého sa – opierajúc sa o absenciu informácie o tom v spise – nenariadilo, ale až 2. apríla 2001 bolo nariadené znalecké dokazovanie vo veci, t. j. takmer po šiestich rokoch od začatia konania.

Čo sa týka nazhromaždených informácií získaných dokazovaním Okresného súdu v Poprade, ústavný súd už pri svojej rozhodovacej činnosti uviedol, že k zbytočným prietahom v súdnom konaní môže dôjsť nielen nekonaním príslušného súdu (nenariadovanie pojednávaní, ku ktorému došlo vo všetkých posudzovaných veciach, okrem veci výkonu rozhodnutia, kde sa pojednávania zásadne nekonajú), ale aj takou činnosťou súdu, ktorá nesmeruje k odstráneniu právnej neistoty účastníka súdneho konania vo veci, s ktorou sa obrátil na súd. Aj vo veci sp. zn. II. ÚS 64/99 ústavný súd uviedol:

„Právo zaručené občanovi podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky sa môže realizovať len prostredníctvom takého konania súdov, ktoré smeruje k odstráneniu právnej neistoty, kvôli ktorej sa občan obrátil na orgán súdnej moci.“

Šesťročné trvanie konania o zverení dieťaťa do výchovy, zohľadňujúc pritom význam predmetu tohto konania, počet nariadených pojednávanií (v r. 1999 a v r. 2001 nebolo nariadené ani jedno pojednávanie), spôsob získavania podkladov pre rozhodnutie (nariadenie znaleckého dokazovania po šiestich rokoch od začatia konania, získavanie informácií zo Spolkovej republiky Nemecko), viedli ústavný súd k záveru, že Okresný súd v Poprade nielenže nedostatočne naplnil požiadavku mimoriadnej pozornosti vyžadujúcej sa v takýchto typoch konania, ale jeho postupom došlo aj k zbytočným prierahom v konaní a k porušeniu základného práva navrhovateľky upraveného v čl. 48 ods. 2 ústavy.